

Měnové právo a hotovostní platební styk

JUDr. Dana Šramková, Ph.D.

Obsah prezentace

1. Pojem „platební styk“ a systém pr. regulace
2. ČNB a její role v platebním styku
3. Hotovostní platební styk a omezení plateb v hotovosti

(Bezhotovostní platební styk

Odpovědnost a řešení sporů - FA, FIN-NET)

Kde získat více informací?

1.

Pojem

platební styk

a systém jeho právní regulace

Pojem „platební styk“

- Ačkoliv s pojmem platební styk operuje řada různých právních předpisů, jeho komplexní definici *expresis verbis* žádný z nich neobsahuje.
- Co si tedy pod tímto termínem představit?

Pojem „platební styk“

- dle ekonomů

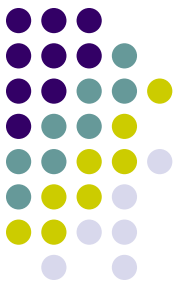
- Platební styk v širším slova smyslu:

„systém organizovaný bankami a finančními institucemi, který umožňuje hotovostní i bezhotovostní finanční přesuny mezi jednotlivými subjekty hospodářského života – fyzickými i právníckými osobami“.

viz Marvanová, M., Houda, M. a kol.: Platební styk (aneb platební a zajišťovací instrumenty ve vnitřním a zahraničním obchodě). Brno, E.P.B.K. 1993, s. 14

Pojem „platební styk“

- dle ekonomů - pokračování

- Podle jiné definice platebním stykem rozumíme

„systém organizovaný bankami a finančními institucemi sloužící k finančním přesunům mezi subjekty ekonomiky a soubor postojů (postupů a dokumentů), pomocí nichž se tyto přesuny uskutečňují“.

Pojem „platební styk“

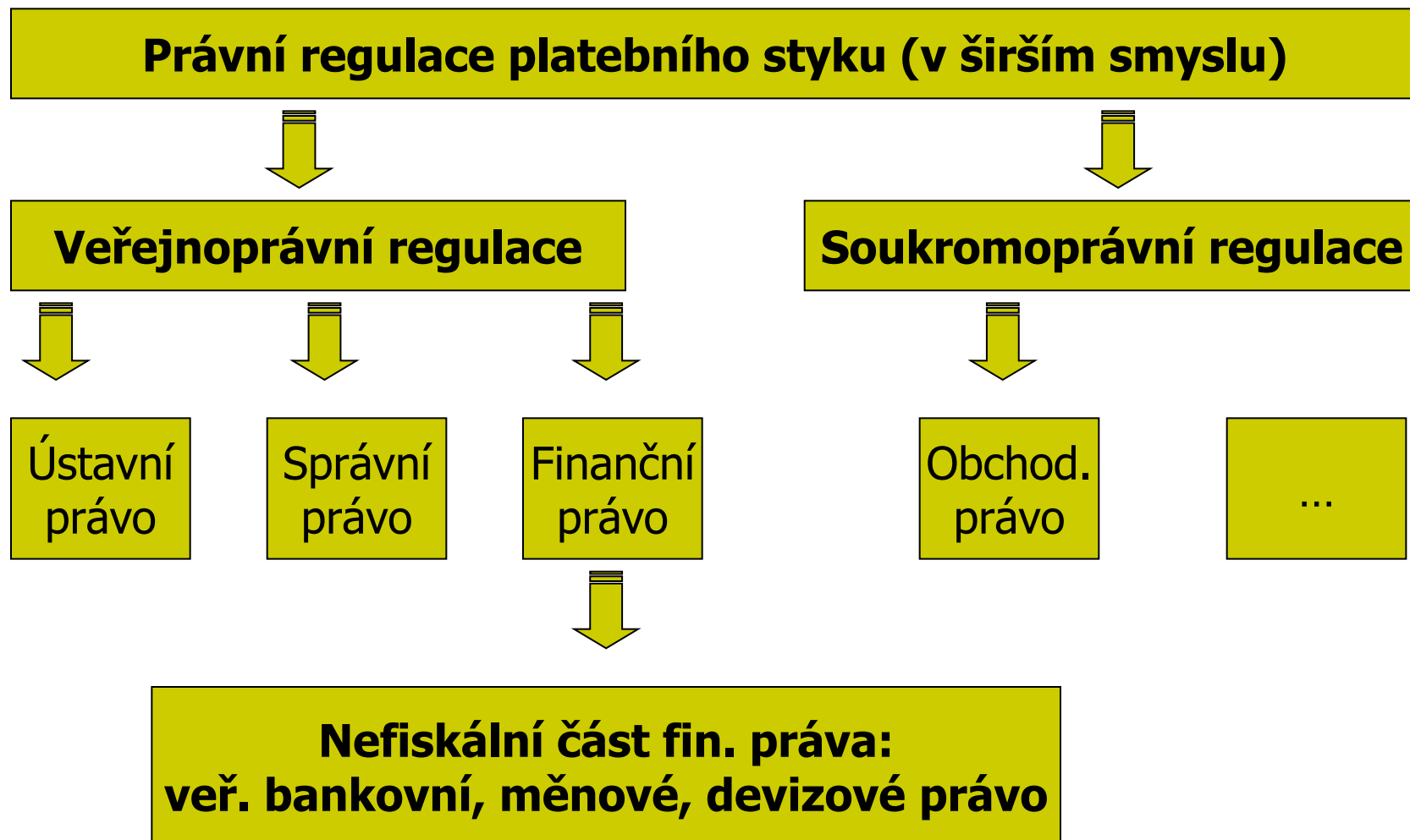
v právním pojetí

- V některých případech chápán poněkud úžeji, a to především jako:

platební styk bezhotovostní, případně v hotovostní formě pouze jako tzv. částečně hotovostní platební styk.

System právní regulace platebního styku

System právní regulace platebního styku - doplnění

Chceme-li získat komplexní pohled na danou problematiku, je třeba vzít v úvahu mj. také:

- ochranu ze strany norem práva trestního (trestné činy hospodářské - proti měně)
- aktuální úpravu na úrovni mezinárodní

2.

ČNB

a její role

v platebním styku

Česká národní banka

Základní charakteristika ČNB

- Právní forma: osoba veřejného práva sui generis
- Vznik: ze zákona, k 1.1.1993, rozdělením SBČS
- Ústřední banka České republiky
- Od 1.4.2006 **orgán sjednoceného dohledu** nad **finančním trhem** s kompetencemi správního úřadu (viz zákon č. 57/2006 Sb.)
- Sídlo: Praha
- Pobočky: 7 (v Praze, Ústí nad Labem, Plzni, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Brně a Ostravě)

Evolutione centrálního bankovníctví (CS)

- 1919 Bankovní ústav při MF
- 1925 Národní banka Československá
- 1939 Národní banka pro Čechy a Moravu
- 1944 Československý měnový úřad v Londýně
- 1945 Národní banka československá
- 1950 Státní banka československá
- 1993 ČNB a NBS

1. Rektor MU

1. Guvernér NBČS

KDO JE TO ?

KAREL ENGLIŠ

- *"Kdo sloužíš vlasti, odměny nečekej."*
- 17.srpna 1880 v Hrabyni u Opavy
- zemřel 13.června 1961 v Hrabyni u Opavy
- Sociální politika (1916)
- Theorie statistiky a spotřebního hospodářství (1917)
- Základy hospodářského myšlení (1922)
- Soustava národního hospodářství (1938)

Postavení ČNB

- **Centrální banka je:**
 - **ústřední bankou České republiky;**
 - právníckou osobou, která má postavení veřejnoprávního subjektu (veřejnoprávní korporace);
 - součástí **Evropského systému ústředních bank** (http://www.cnb.cz/cs/mezinarodni_vztahy/ecb_escb/http://www.ecb.int/home/html/index.en.html);
 - **správcem měny a výlučnou emisní institucí;**
 - **bankou bank v její působnosti;**
 - **správcem účtů státu** (např. FÚ), kód banky **0710**;
 - **správcem měnové rezervy v devizových prostředcích a ve zlatě;**

Postavení ČNB - pokračování

- **provozovatelem systémů pro mezibankovní platební styk;**
- **subjektem plnicím funkci registru bank**, zastoupení zahraničních bank a finančních institucí vykonávajících bankovní činnosti na území České republiky;
- koordinátorem rozvoje bankovního informačního systému a
- subjektem, kterému jsou zákonem svěřeny kompetence správního úřadu (obdobně jako ústřední správní úřady je ČNB **oprávněna vydávat** sekundární normativní **právní akty** a metodické pokyny heteronomní povahy).

CÍ ČNB

- **Hlavní cíl:**
péče o cenovou stabilitu - podle článku 98 Ústavy ČR a zákona č.6/1993 Sb., o ČNB, ve znění pozdějších předpisů (x dříve: stabilita měny)
- Jak ČNB tento cíl naplňuje?
 - Dosažení a udržení cenové stability, tj. **vytváření nízkoinflačního prostředí v ekonomice** ► vytváření podmínek pro udržitelný hospodářský růst (stanovení inflačních cílů);
 - ČNB ze zákona **podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády** (**vedlejší cíl**), pokud není v rozporu s cílem hlavním;
 - **Nezávislost** je předpokladem účinnosti měnových nástrojů vedoucích k cenové stabilitě.

Nezávislost ČNB

Personální
Institucionální
Funkční
Finanční

Personální nezávislost

- omezení politických ingerencí do personálního obsazení BR
- Taxativní výčet důvodů odvolání člena BR

Institucionální nezávislost

- BR při plnění svých zákonem stanovených cílů a výkonu svých dalších činností nesmí přijímat ani vyžadovat pokyny od prezidenta, parlamentu, vlády či jakýchkoli jiných subjektů.

Funkční nezávislost

- Relativní autonomie ČNB při formulování inflačních cílů a nástrojů k jejich dosažení.
- Kurzový režim je sice ČNB povinna stanovovat po projednání s vládou, ale nesmí tím být ohrožen její hlavní měnový cíl.
- O zásadách a opatřeních měnové a fiskální politiky se ČNB a vláda vzájemně informují

Finanční nezávislost

- zákaz přímého financování veřejného sektoru a jím řízených subjektů.
- ČNB má vlastní rozpočet schválený BR
- externí audit výsledku hospodaření
- roční zpráva o výsledku hospodaření
▶ parlamentu
- info veřejnosti o pozici ČNB

Role ČNB v platebním styku

- určuje měnovou politiku;
- vydává bankovky a mince;
- řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, pečuje o jejich plynulost a podílí se na zajištění bezpečnosti, spolehlivosti a efektivnosti platebních systémů a na jejich dalším rozvoji;
- vykonává **bankovní dohled** nad činností bank, poboček zahraničních bank a konsolidačních celků, jejichž součástí je banka se sídlem v České republice, a pečuje o bezpečné fungování a účelný rozvoj bankovního systému v České republice
- s účinností od 1.4.2006 – ČNB jako **orgán sjednoceného dohledu nad fin. trhem**

Role komerčních (obchodních) bank

- finanční zprostředkování (obchody s penězi na finančním trhu);
- **realizace platebního styku** (s výnosy zejména ve formě „**poplatků**“ a provizí za bankou provedené služby v oblasti platebního styku);
- **emise bezhotovostních peněz** (jedná se o funkci bankovního sektoru jako celku, základ emise bezhotovostních peněz spočívá v procesu multiplikace bankovních depozit)

3.

Regulace

hotovostního

platebního styku

Měna

- Tento pojem znamená:
 - konkrétní formu nebo druh **peněz**,
 - *konkrétní soustavu peněz zavedenou v určitém státě a systematicky upravenou právním řádem tohoto státu.*

Právní aspekty peněz

Právní podstatu peněz vyjadřují tři vzájemně provázané elementy:

1. Peněžní jednotka
2. Peněžní suma (částka)
3. Znak peněz:
 - Věc (§ 118 odst. 1 ObčZ)
 - Právní prostředek placení na území daného státu
 - **Platidla**, elektronické peníze ...

Platidla české měny

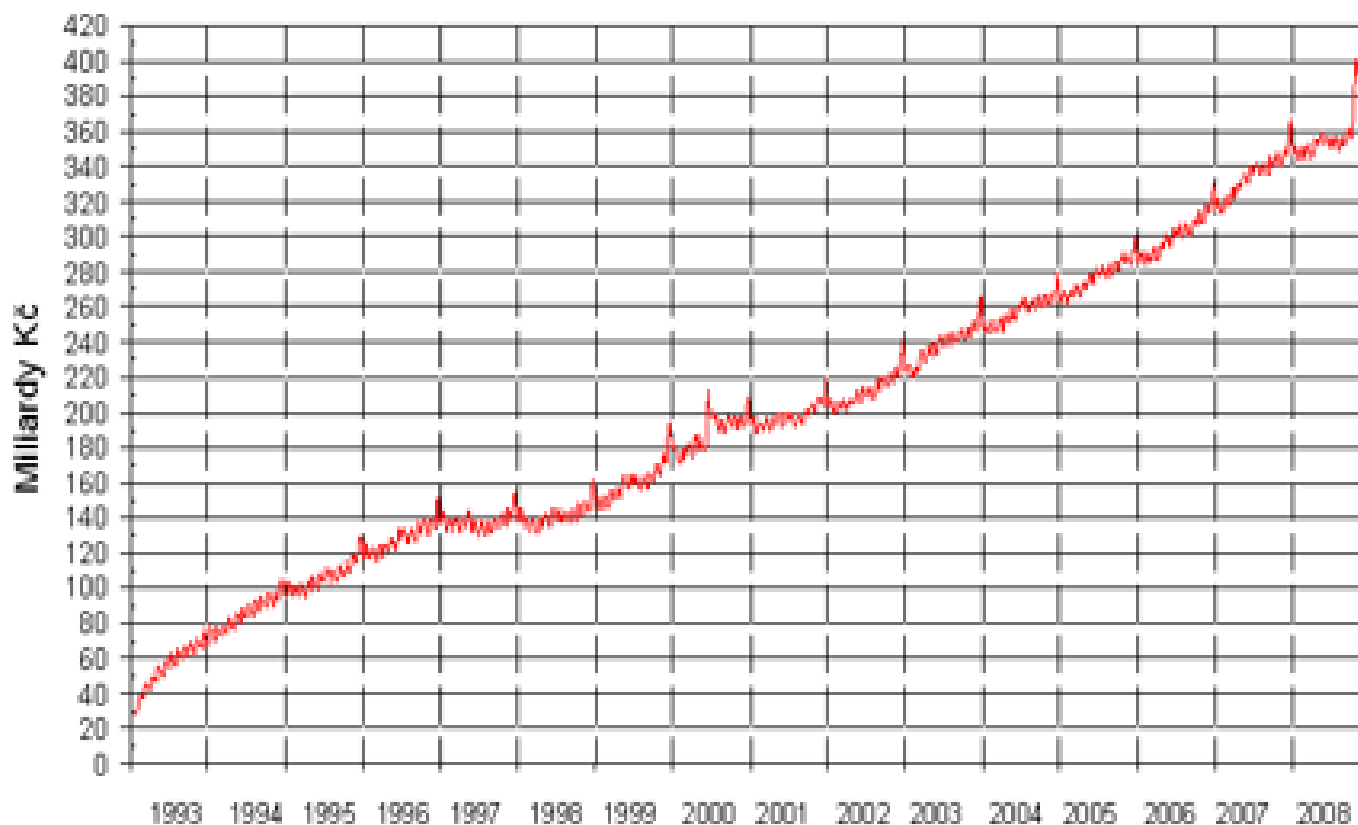
- Bankovky,
- oběžné mince,
- pamětní mince.

⇒ Platné bankovky a mince vydané ČNB jsou zákonnými penězi ve své nominální hodnotě při všech platbách na území České republiky.

Vývoj výše oběživa v ČR

Vývoj výše oběživa od 8.2.1993 do 31.12.2008

Struktura peněz v oběhu

ke dni 31.12.2008

Platidlo:	V oběhu v mil. Kč:	Podíl v %:	V oběhu mil. ks:
bankovky	389 890,5	97,7%	360,5
oběžné mince (bez 10/20/50 haléřů)	8 296,6	2,2%	1 229,3
pamětní mince	711,6	0,2%	1,5

Oběžné mince

- Platná kovová platidla oběžné mince o šesti nominálních hodnotách
- Podzim 2008 - konec 50 h (vyhl. ČNB č. 174/2008 Sb.)

Oběžné mince - pokračování

- Ražba - v Bižuterii Česká Mincovna, a.s., Jablonec (dříve též Německo, Kanada)
- **Lícová strana** (revers – „lev“) a **rub** (avers)

- Významný též: tvar a materiál (slitina)
- Bližší podoba: vždy vyhláška ČNB

Pamětní mince

- Razí se z drahých kovů
- Obvykle se razí stříbrné mince (200 Kč)
 - např. u příležitosti vstupu České republiky do schengenského prostoru
(vyhl. ČNB č. 101/2008 Sb.)
- Unikátní **pamětní zlaté mince** (2000 Kč až 10 000 Kč):
 - celozlaté či zajímavé např. kombinací stříbra o ryzosti 999/1000 - mezikruží a zlata o maximální ryzosti 999,9/1000 - střed mince (viz vyhl. ČNB č. 163/2004 Sb.)
- Dále <http://www.cnb.cz/cs/platidla/numismatika/>, k drahým kovům též viz www.puncovniurad.cz

Bankovky

- V současné době jsou v oběhu bankovky o sedmi nominálních hodnotách
 - od 50 Kč po 5 000 Kč
 - Podzim 2008 - konec 20 Kč (vyhl. ČNB č. 173/2008 Sb.)
- Bankovka:
 - lícní strana (vyobrazena osobnost),
 - rubová strana,
 - nepotištěná část – tzv. kupon.

Bankovky - pokračování

- Bližší podoba: vždy vyhláška ČNB
- Nejvyšší četnost: nominál 1000 Kč
- Dne 1. dubna 2008 byly vydány do oběhu bankovky po 1 000 Kč vzoru 2008
 - vyhl. ČNB č.100/2008 Sb.
 - mezin. ocenění Bankovka roku
(<http://www.novinky.cz/clanek/152177-ceska-tisicovka-se-stala-svetovou-bankovkou-roku.html>)
- <http://www.cnb.cz/cs/platidla/bankovky/>

Oběh bankovek a mincí

- **Nucený oběh** bankovek a oběžných mincí:
§ 16 zákona č. 6/1993 Sb., o ČNB
- **Podrobnější úpravu** přijímání peněz a nakládání s nimi obsahuje hl. vyhláška ČNB č. **37/1994** Sb.:
 - **Není-li** dohodou mezi plátcem a příjemcem zákonných peněz stanoveno jinak, přechází na příjemce jejich převzetím odpovědnost za jejich správný počet a pravost.

Oběh bankovek a mincí

- pokračování

- Oprávnění ČNB **prohlásit za neplatné a stáhnout z oběhu** bankovky a mince, které ČNB vydala
 - s tím, že jejich nominální hodnotu uhradí výměnou za jiné nově vydané bankovky a mince
 - viz § 19 zákona č. 6/1993 Sb., o ČNB
- Příklady:
 - vyhláška ČNB č. 2/2007 Sb.: ukončení platnosti **bankovek vzor 1993**
 - vyhláška ČNB č. 79/2003 Sb.: ukončení platnosti **mincí po 10 a 20 haléřích**
 - ... **viz výše** (50 haléře, 20 korunové bankovky)

Oběh bankovek a mincí - pokračování

- **Odmítání tuzemských peněz bez zákonného důvodu**
 - trestný čin: ohrožování oběhu tuzemských peněz (viz § 144 trestního zákona)
- **Zákonné důvody** – omezení co do:
 - **Kvality** a/nebo
 - **Kvantity** (viz dále)

Ad Kvalita: Peníze opotřebované a poškozené

- Zhoršení kvality původně bezvadných bankovek i mincí:
 - „přirozenou cestou“ v rámci oběhu (tzv. **opotřebování**)
 - jiným způsobem (tzv. **poškození**)
- Bankovky a mince opotřebované oběhem ČNB stahuje z oběhu, ničí je a nahrazuje bankovkami a mincemi novými.

Peníze opotřebované a poškozené - pokračování

- Fyzické osoby mohou přijetí oběhem opotřebovaných nebo poškozených zákonných peněz odmítnout.
- Právnícké osoby přijímají i zákonné peníze opotřebované oběhem, pokud se jimi platí a pokud jsou **celé** a **celistvé**.

Výměna

- **v plné nominální hodnotě**
 - bankovky, pokud jsou celé a nejsou složeny z více než dvou částí, u kterých nejsou pochybnosti o tom, že k sobě patří,
 - poškozené bankovky, pokud jsou celistvé, u kterých chybí pouze část nepotištěného bílého okraje
 - poškozené celé mince

Výměna - pokračování

- **podle velikosti plochy poškozené bankovky**

(nejsou-li pochyby, že jednotlivé části k sobě patří):

- **nominální hodnoty** bankovky, jestliže je celá nebo její předložený zbytek je větší než tři čtvrtiny původní plochy bankovky;
- **jedné poloviny** nominální hodnoty bankovky, činí-li předložený zbytek polovinu až tři čtvrtiny původní plochy bankovky;
- **jedné čtvrtiny** nominální hodnoty bankovky, činí-li předložený zbytek nejméně čtvrtinu a méně než polovinu původní plochy bankovky;
- za zbytek bankovky menší než čtvrtina původní plochy se náhrada **neposkytuje**.

Zvláštní případy znehodnocení

- Bankovky, které jsou perforovány (proděravěny) velkými otvory nebo přetištěny některým z textů "SPECIMEN", "VZOR", "VZOR zkušebna platidel ČNB" nebo "CHYBOTISK zkušebna platidel ČNB,,

- Tyto bankovky budou v souladu s § 6 odst. 3 a 4 vyhlášky ČNB č. 37/1994 Sb. odebrány bez náhrady

Pozměněné bankovky a mince

- Specifický způsob úpravy pravých bankovek - např. **slepení částí dvou různých bankovek** či s **přesně vodorovně odříznutým horním nebo dolním okrajem** :

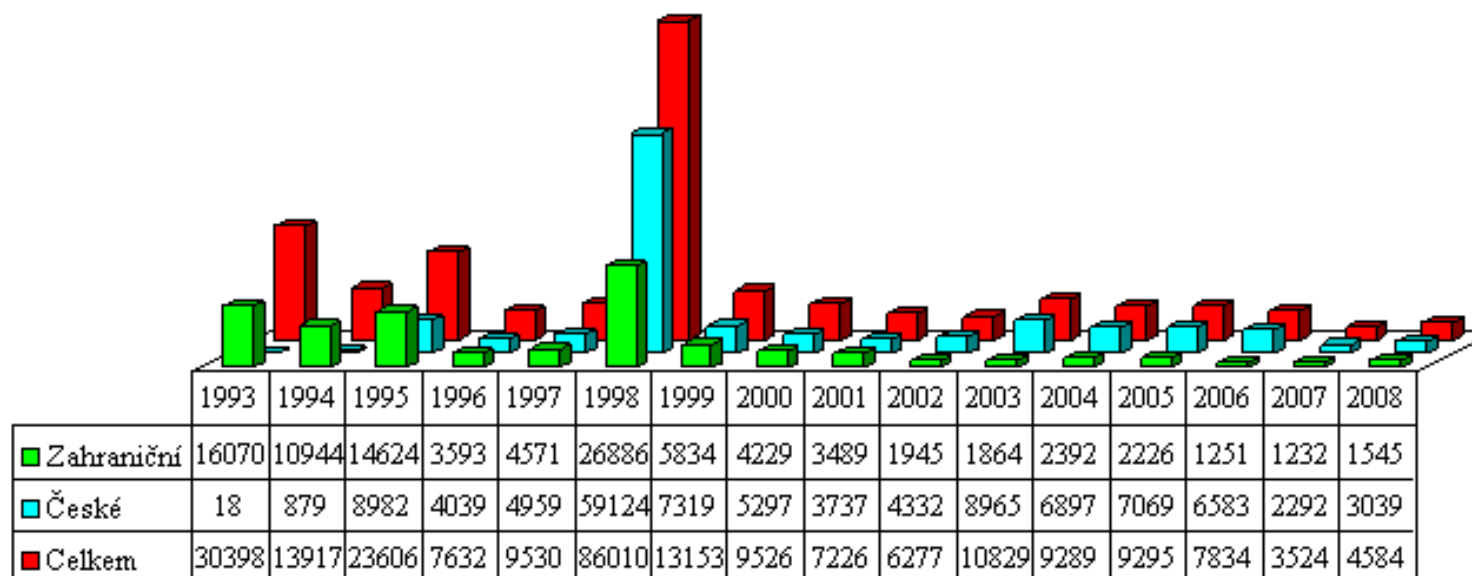

- jsou přibližně o 5-7 mm užší ("nižší"),
 - chybí jejich horní nebo dolní část,
 - bankovkám složeným z více částí chybí některá část mezi horním a dolním okrajem, které jsou k sobě přilepeny.
- Pozměňování peněz ve smyslu **§ 140 trestního zákona**
 - Bankovky jsou proto v souladu s ustanovením § 21 zákona č.6/1993 Sb. **odebírány** bankami a právníckými osobami **bez náhrady**
 - Fyzické osoby přijetí těchto bankovek odmítnout (dle vyhlášky ČNB č. 37/1994 Sb.)

Výskyt padělaných a pozměněných peněz na území České republiky

Padělaná a pozměněná platidla 1993 - 2008

Reprodukce

- Pro **reprodukcí bankovek**, mincí a jiných symbolů peněz :
 - platí vyhláška ČNB č. 553/2006 Sb a
 - vztahuje se na ni zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon.
- Ad vyhláška ČNB č. 553/2006 Sb:
 - upravuje reprodukce bankovek, mincí, šeků, cenných papírů nebo platebních karet znějících na koruny české nebo na cizí měnu (symboly peněz), nebo předměty úpravou je napodobující;
 - nahradila dřívější vyhlášku č. 36/1994 Sb.

Ad Kvantita: Pravidla pro přijímání mincí

- Mince přijímají bez omezení pouze Česká národní banka a jiné banky (s pokladnou).
- Ostatní právnické a fyzické osoby mohou odmítnout přijetí:
 - mincí nad 10 kusů téže nominální hodnoty,
 - mincí
 - nad celkovou částku 100 Kč u mincí do nominální hodnoty 10 Kč včetně a
 - nad celkovou částku 500 Kč u mincí vyšších nominálních hodnot,
 - platných českých pamětních mincí,
 - československých pamětních mincí.

Omezení plateb v hotovosti

dle zákona č. 254/2004 Sb.

- povinnost provádět vybrané nadlimitní platby bezhotovostním převodem
- platby, jejichž výše přesahuje částku 15.000 euro („**nadlimitní platba**“):
 - Do uvedeného limitu se započítávají *všechny platby v české i cizí měně provedené tímž poskytovatelem platby témuž příjemci platby v průběhu jednoho kalendářního dne.*

Omezení plateb v hotovosti

negativní věcné vymezení

- **Omezení plateb v hotovosti** se nevztahuje na:
 - vklad peněžních prostředků v hotovosti na vlastní nebo cizí účet u peněžního ústavu, nebo jejich výběr;
 - platby daní a obdobných plateb (řeší § 59/3 ZSDP);
 - povinné platby vyplývající z pracovněprávních vztahů;
 - platby důchodů z důchodového pojištění a obdobné platby;
 - platby prováděné v době krizového stavu
 - platby určené k úschově peněz notářem;
 - **platby pojistného a výplat pojistného plnění ze soukromého pojištění;**
 - povinné hotovostní platby
(např. podle zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách).

Omezení plateb v hotovosti

sankce do 18.8.2008

- **Pokuta** až do výše 5 miliónů korun, nejméně však 10.000 Kč.
- Podstatné je, že pokuta může být uložena **nejen poskytovateli platby, ale i jejímu příjemci,**
 - a to za podmínky, že **příjemce musel vědět,** že uskutečňováním platby došlo k porušení citovaného zákona
- ? využití institutu prominutí daně dle ZSDP

Omezení plateb v hotovosti

sankce od 19.8.2008

- FO: **přestupek**, pokuta až do výše 500.000 Kč (již není stanovena min. hranice).
- PO: **správní delikt**, pokuta až do výše 5 mil. Kč (již není stanovena min. hranice).
- Podstatné je, že **pokuta může být uložena nejen poskytovateli platby, ale i jejímu příjemci** (platí pro FO i PO)
- PO a podnikající FO neodpovídá, jestliže prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby porušení právní povinnosti zabránila

**Kde hledat
podrobnější informace,
event. inspiraci pro pís. práci?**

Internetové zdroje

- Česká národní banka: <http://www.cnb.cz>
- Evropská centrální banka: <http://www.ecb.int>

- Tzv. Modrá kniha ECB - Blue book (Platební styk v EU):
 - http://www.cnb.cz/cs/platebni_styk/modra_kniha/
 - <http://sdw.ecb.europa.eu/>

- Finanční arbitr: <http://www.finarbitr.cz>
- FIN-NET (A, N, F) : http://ec.europa.eu/internal_market/fin-net/members_en.htm

- EURO:
 - ČNB: http://www.cnb.cz/cs/mezinarodni_vztahy/euro/
 - ECB (česky): <http://www.ecb.int/bc/html/index.cs.html>
 - Evropská komise (česky):
http://ec.europa.eu/economy_finance/the_euro/index_cs.htm?cs_mid=2946

Děkuji za pozornost.